

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

ŠIBENSKA KATEDRALA

AKBAR
veliki mirotvorac

ŠTO NAM GOVORI
BOL?

SVIBANJSKO
STABLO

DHAMMAPADA

4

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

05 | 2023. WWW.NOVA-AKROPOLA.COM

Sadržaj

4 PONOVRNO OTKRITI TREZVENOST

Fernand Schwarz

6 DHAMMAPADA Put ispravnosti

Ana Jončić

9 AKBAR Veliki mirotvorac

Manjula Nanjavati

12 ŠTO NAM GOVORI BOL?

Doris Toić

14 SVIBANJSKO STABLO

Brigitte Boudon

16 ŠIBENSKA KATEDRALA

Lada Ilić Puharić

Impresum:

Glavni urednik: Andrija Jončić

Izvršna urednica: Nataša Žaja

Urednici rubrika: Dijana Kotarac, Ana Jončić, Jerko Grgić, Nataša Žaja, Branko Zorić, Damir Krivdić

Lektura: Branka Žaja

Tehničko uredništvo:
Svjetlana Pokrajac, Matija Prević

ISSN 1849-6237

Izdavač:

NOVA AKROPOLA - kulturna udruga

Ilica 36, 10000 Zagreb

Tel: 01/481 2222

web: www.nova-akropola.hr

e-mail: info@nova-akropola.com

Uvremenima povijesnih previranja i kriza uvijek je dobro sjetiti se da postoje oni koji gledaju iznad površine događaja i nastoje pronaći rješenje, bez obzira na poteškoće koje je pritom potrebno nadvladati. Snagom svog primjera potiču druge da se pridruže u izgradnji nečeg boljeg, s nadom da će svako iskreno nastojanje jednom uroditi plodom i pronaći put svog ostvarenja...

Jedan takav primjer posvećenosti i ustrajnosti u izgradnji zajedničkog sna je i naša šibenska katedrala. Korijeni same ideje sežu dublje u prošlost od vremena njenog nastanka tijekom 15. i 16. stoljeća, a izrasli su iz čovjekove potrebe za kulturnim i duhovnim životom. Prolazeći razne faze izgradnje u kojima je sudjelovalo više umjetnika i graditelja, od početnih ideja do nužnih ispravaka i promjena, konačno je postala puno više od jedinstvenog arhitektonskog djela u kasnogotičkom i renesansnom stilu. Kao sinteza zajedničkih stremljenja ona otvara dimenziju sakralnog prostora-vremena, povezujući različite epohe i ljude, njihova iskustva i umijeća. Svrha joj je bila pronaći put do svakog čovjeka i do onog najboljeg što čuva u srcu, kako bi san postao stvarnost i nastavio živjeti otimajući se vremenu.

Uredništvo

PONOVNO OTKRITI TREZVENOST

Fernand Schwarz

Aktualna zbivanja bremenita su ekonomskim i financijskim problemima, poteškoćama u opskrbi te poskupljenjem energenata, koji su uzrokovani klimatskim promjenama i ratovima. Sve to stvara pritisak na vlade da uvedu ideju trezvenog pristupa, naročito u području potrošnje energije, a da pritom ne ugroze globalnu ideju potrošačkog društva.

Ta je trezvenost prvenstveno tehnička i temelji se na povećanju učinkovitosti kroz unaprjeđenje tehnološkog procesa, ostajući pritom na modelu tzv. "ekonomije razmjera"¹ (koja ima za cilj prodati što više proizvoda). Takav pristup omogućava uštedu i sirovina i energije.

Ali takva razboritost izvanjsko je rješenje koje nema izravne veze s pojedincem. Ona po nekima neće moći logično pratiti tranziciju, ekološku ili civilizacijsku.

Aktualna kriza predstavlja izvanrednu priliku za preispitivanje pravog značenja pojma trezvenosti i njegova doprinosa rješavanju egzistencijalnih problema kako pojedinca tako i zajednice.

Korijene trezvenosti nalazimo u drevnim tradicijama, naročito u filozofskim i religijskim tekstovima koji naglašavaju da se sreća ne nalazi u posjedovanju materijalnih dobara, nego u dobrovoljnom prihvaćanju umjerenosti, sudržljivosti i štedljivosti.

A upravo tu se nalazi izazov jer se uz ekološku krizu, uz njezine mnogobrojne manifestacije, nadovezuje i kriza smisla, kriza mogućnosti zamišljanja nove ujedinjujuće perspektive za ljudsko biće i zajednicu kao cjelinu.

Riječ trezvenost dolazi od latinske riječi *sobrietas* koja je u uskoj vezi s pojmovima štedljivosti i umjerenosti. Mael Goarzin² ističe da taj pojam koriste grčki filozofi: "Podsjetit ću na važnost koju su antički filozofi pridavali osjećaju mjere, *mesotes*, kao suprotnosti pretjerivanju. To je jedna od temeljnih vrijednosti koja omogućuje čovjeku da se razvije i napreduje unutar granica svoje vlastite prirode, kao i prirode općenito. Aristotel, na primjer, objašnjava u *Nikomahovoj etici* kako je bit vrline prava mjera. Pretjerivanje, s druge

¹ Ekonomija razmjera – smanjenje troškova po jedinici proizvoda do čega se dolazi proizvodnjom u velikim razmjerima.

² Filozof, suosnivač udruženja *Stoa Gallica*.

strane, izražava nedostatak razboritosti, *phronesis*, pa čak i nedostatak samokontrole, *sophrosune*, tj. drugim riječima, nedostatak vrline."

Pojedinac koji živi trezvenim ili umjerenim načinom života ima sve predispozicije da postane mudro biće visokih moralnih standarda.

Epikur, veliki filozof jednostavnosti načina života, zagovara stanovitu samodostatnost jer je tako moguće postići bolji nadzor nad vlastitom dobrobiti, pri čemu je glavni cilj postizanje *ataraksije*, tj. spokoja duše.

U antici, kako na Istoku tako i na Zapadu, kod budista ili hinduista, pojam razboritosti i jednostavnosti najčešće se vezivao za pojedinca. Pitanje koje se nameće je kako to primijeniti na društvenu zajednicu.

Istraživanje na ovu temu koje nalazimo kod Davida H. Thoreaua, iz sredine 19. stoljeća, imalo je za cilj pridružiti društveni projekt osobnom filozofskom pristupu. Thoreau zagovara štedljivost kao jednostavan i mudar način života. Htjeti više znači želju za bogatstvom pretpostaviti svojoj slobodi. U njegovom izlaganju koncept razboritosti postaje stijeg svih onih koji se ne uklapaju u povijest industrijske revolucije.

"Prema Thoreau, izazov je pokazati da je drugačiji model društva moguć i da je utoliko poželjniji ukoliko nas oslobađa našeg stanja kako bi nam ponudio dublje iskustvo života."³

Od tada se, paradoksalno, svi društveni projekti u kojima se spominje trezvenost tretiraju kao pokreti otpora konzumerističkom modelu te ih pristaše industrijskog društva uglavnom diskreditiraju.

U 20. stoljeću mnogobrojni mislioci, kao na primjer Hannah Arendt u *Stanju modernog čovjeka*, osuđuju ovisnost pojedinaca o potrošačkom društvu: "Cjelokupna ekonomija je danas postala ekonomija rasipanja, sve kupljeno treba odmah bilo pojesti, doslovce požderati, bilo baciti čak prije nego je upotrebjeno, a sve u cilju da proces proizvodnje ne doživi katastrofalan zastoj."⁴

Jacques Ellul inzistira na činjenici da bi se društveni napredak trebao usmjeriti na razvoj pojedinca i njegovu autonomnost: "Po cijenu materijalnog otriježnjenja, mogli bismo osloboditi vrijeme radeći manje, posvećujući više vremena umjetnosti i kulturi."⁵

Pierre Rabhi je, pak, umjerenost postavio kao svoje životno pravilo, objašnjavajući da na taj način postiže

"smirenost, određen oblik zadovoljstva, osjećaj ispunjenosti i dubokog zadovoljstva s onime što imamo. Stvari se u ovom slučaju jednostavno poslože prema svojim pravim vrijednostima. Dobrovoljna trezvenost omogućava izlazak iz oskudice i pospješuje oslobađanje prostora za radost, kreativnost, ljepotu i dijeljenje."⁶

Današnji cilj je, stoga, dobrovoljno si postaviti granice, kako individualna tako i kolektivna i prihvatiti, kako to objašnjava filozof Dominique Bourq, da umjerenost "nije sinonim za askezu ili za povratak dobrovoljnom siromaštvu, nego prije odbacivanje nerazumnog ponašanja i prekoračenja granica."⁷

Aktualni problemi bi nam, upravo zahvaljujući novom obrazovnom pristupu prema dobrovoljnoj jednostavnosti, mogli omogućiti kolektivnu primjenu trezvenosti.

Prema Bergsonu, potrebno je stremiti prema obrazovanju koje bi omogućilo da, zahvaljujući znanstvenim spoznajama, razumijemo učinak našeg trošenja i da razvijemo sklonost prema onome što istinski potiče naše osobno ostvarenje. ☸

S francuskog prevela: Vesna Perhat

³ Florian Tignol, *Naš odnos prema trezvenosti*

⁴ Hannah Arendt, *Stanje modernog čovjeka*

⁵ Jacques Ellul, *Za koga, za što radimo?*

⁶ Pierre Rabhi, *Moć umjerenosti*

⁷ Dominique Bourq, *Dobrovoljna trezvenost: istraživanje o novim načinima života*

DHAMMAPADA

PUT ISPRAVNOSTI

Ana Jončić

U bogatoj riznici azijske kulture budizam zauzima značajno mjesto kao fenomen koji je stoljećima oblikovao razmišljanje, običaje, umjetnost, filozofiju i religiju najrazličitijih naroda i povezao golemo prostranstvo ovog kontinenta. Krajem 6. st. pr. Kr. širi se Indijom da bi zaključno sa 7. stoljećem obuhvaćao Turkestan, Afganistan, Tibet, Kinu, Mongoliju, Koreju, Japan, Šri Lanku, Tajland, Mjanmar, Vijetnam i indonezijsko otočje.

U svom povijesnom hodu budizam doživljava nebrojene promjene i prilagodbe različitim područjima i različitim misaonim i vjerskim strujanjima. Tijekom vremena niču najrazličitije budističke škole, nastaje bogata i raznolika budistička knji-

ževnost koja izražava različite poglede i tumačenja budističkih učenja. Međutim, ono što kao zajednička nit povezuje sva različita lica budizma na Dalekom istoku etički je ideal, simbolički opisan u životopisu osnivača budizma Siddharthe Gautame Buddh.

Prema indijskoj tradiciji rođen je 563. g. pr. Kr. kao prijestolonasljednik u kraljevini Sakya (današnji južni Nepal), u gradu Kapilavastu. Legende o životu Siddharthe Gautame Buddh govore o izuzetnim znakovima koji su pratili njegovo rođenje, o raskoši njegovog dvorskog života te o iznenadnom preokretu njegove sudbine koju sam odabire. Siddhartha se odriče prijestolja i bogatstva kako bi se posvetio tra-

ganju za odgovorima na pitanja: što je uzrok ljudskoj patnji i kako je nadići?

Legende nadalje opisuju njegove prve korake u traženju istine kao stranputicu: Siddhartha bezuspješno obilazi različite učitelje koji mu ne mogu dati odgovore na njegova pitanja te se na kraju posvećuje krajnjoj askezi i trapljenju tijela. Već potpuno iscrpljen, dolazi do prve spoznaje: živeći u bogatstvu živio je poput mrtvaca, živeći u askezi doveo se do ruba smrti, a pritom mu je istina ostala jednako udaljena.

Čudesan proces buđenja svijesti koji Siddhartha Gautama pokreće vlastitom voljom, opisan je kroz njegovu kontemplaciju ispod svetog drveta Bodhi: u jednoj noći on pobjeđuje demona Maru u samom sebi, spoznaje istinu o uzrocima postojanja, o uzroku ljudske patnje i o načinu njenog nadilaženja. Nekadašnji kraljević i asket postaje Buddha, što na sanskrtu znači "Probuđeni".

Legende kažu da ga tada sam najviši bog, Brahma Svayampati, moli u ime svih bića da ne ostavi svijet u ropstvu neznanja, nego da pokrene kotač svog plemenitog nauka. Tako se budi beskrajna Buddhina samilost i, kako je zapisano, počinje njegov pohod za oslobođenje svih bića ...

Buddhin život predstavlja budistički etički model života. Život je put koji čovjeka vodi kroz različite okolnosti i moguće stranputice, ali konačan ishod ovisi o njegovoj volji, nastojanju i odabiru, jer "...ne mogu ga slomiti demoni, niti ga mogu uzdignuti bogovi, osim krivnjom ili suradnjom samog ljudskog bića".

Kako bi njegov put bio ispravan, čovjek se mora kloniti krajnosti, jer "...život posvećen samo uživanju ili život izložen samo mučenju, to je ružno, nedostojno i nekorisno". Oslobođenje od patnje posljedica je ispravnog životnog puta, borbe i savladavanja vlastitog "demona Mare", spoznaje koja u čovjeku ukida neznanje.

Ovi elementi predstavljaju temeljnu etičku poruku koja je dio Buddhina učenja o "četiri plemenite istine" ili, kako ga još nazivaju, učenja *Dhamme*. Praktični savjeti za realizaciju ovog učenja sadržani su u mnogim budističkim tekstovima među kojima je najpoznatiji *Dhammapada – Put ispravnosti*. Ovaj tekst pripada kanonskim tekstovima koje su zapisivali Buddhini učenici, budući da sam Siddhartha Gautama Buddha nije ništa napisao. Njegovi govori su se pamtili i prenosili usmenom predajom, a kasniji zapisi se sakupljaju, odabiru i pročišćuju na budističkim saborima poslije Buddhine smrti. Tako nastaje budistički kanon – skup odabranih tekstova koji služi kao temeljna odrednica Buddhina učenja u svim budističkim školama i koji je

ishodište čitave budističke književnosti.

Najstarija recenzija ovog kanona, koja se smatra i najizvornijom, zapisana je na srednjindijskom jeziku pali u 1. st. pr. Kr.

Dhammapada pripada onom dijelu kanonskih tekstova koji se zove *Suttapitaka* – "Košara poučnih razgovora". *Pada* na paliju znači "put", a *Dhamma* (na sanskrtu *Dharma*) je višeznačni izraz koji se odnosi na duboku zakonitost svijeta, moralni red, a zatim i na učenje koje ih izražava i otkriva.

Dhammapada je zbirka izreka, savjeta za svakodnevni život koji su na Dalekom istoku stoljećima inspirirali kraljeve i isposnike, jer, kako kažu budisti, pravila Puta ispravnosti jednaka su za sve.

DHAMMAPADA – ODABRANI ODLOMCI

Jer mržnja se ne pobjeđuje mržnjom: mržnja se pobjeđuje ljubavlju. Ovo je vječni zakon.

Oni koji imaju uzvišene misli uvijek streme više: oni nisu sretni ako ostaju na istom mjestu. Kao labudovi koji napuštaju svoje jezero i dižu se u zrak, oni napuštaju svoj dom kako bi našli viši dom.

Postoji miris sandalovog drveta, ruže, plavog lotosa i jasmína; ali daleko iznad mirisa tog cvijeća stoji uzvišeni miris vrline.

Kao što se pčela hrani cvjetnim nektarom, a zatim odlijeće ne uništavajući miris i ljepotu cvijeta, neka tako i mudrac luta ovim svijetom.

Ljudi koji u mladosti nisu živjeli u skladu sa samim sobom, niti sakupili prava životna blaga, kasnije podsjećaju na stare, dugonoge čaplje koje tužno stoje pored jezera bez ribe.

Oni koji u mladosti nisu živjeli u skladu sa samim sobom, niti skupili prava životna blaga, kasnije podsjecaju na slomljene lukove, stalno žaleći za stvarima koje su prošle i nestale.

Požuri i učini ono što je dobro; čuvaj svoj um od zla. Ako je čovjek spor kada treba činiti dobro, njegov um nalazi zadovoljstvo u zlu.

Ako čovjek učini nešto pogrešno, ne dopusti mu da to čini ponovo i ponovo. Ne dopusti mu da nađe zadovoljstvo u svom grijehu. Bolno je gomilanje pogrešnih djela.

Ako čovjek govori mnoge svete riječi, ali ne čini to što govori, on je lakouman i ne može uživati u životu svetosti; on je kao pastir koji broji krave svoga gospodara.

Ali ako čovjek govori malo svetih riječi, a ipak živi život tih riječi, slobodan od strasti, mržnje i privida – s ispravnim viđenjem i slobodnim umom, ne žudeći za stvarima ni u ovom, ni u budućim svjetovima – život takvog čovjeka je sveti život.

Ustani! Pazi. Hodaj ispravnom stazom. Čovjek koji slijedi ispravnu stazu nalazi radost u ovom svijetu i u svijetu poslije ovog svijeta.

Pazi na ljutitost tijela: upravljaj dobro svojim tijelom. Ne povređuj tijelom, već ga dobro upotrijebi.

Pazi na ljutitost riječi: upravljaj dobro svojim riječima. Ne povređuj riječima, već ih dobro upotrijebi.

Pazi na ljutitost uma: upravljaj dobro svojim umom. Ne povređuj umom, već ga dobro upotrijebi.

Um je nestalan i površan; on juri za obmanom kad god mu se sviđa: zaista ga je teško zauzdati. Upravljati umom je jako dobro; ukroćen um je izvor velike radosti.

Neprijatelj može naškoditi neprijatelju, i čovjek koji mrzi može povrijediti drugog čovjeka; ali čovjeku vlastiti um može puno više naškoditi ako je pogrešno usmjeren.

Sva bića drhte pred opasnošću. Kada čovjek ovo shvati, on ne ubija niti izaziva ubojstvo.

Sva se bića boje opasnosti, život je svima drag. Kada čovjek ovo shvati, on ne ubija niti izaziva ubojstvo.

Čovjek koji zbog svoje sreće povređuje druge koji također žele sreću, poslije toga neće naći sreću.

Jalove su riječi čovjeka koji ih izgovara a ne čini ih,

baš kao što je i jalov cvijet koji izgleda lijepo i ima boju, ali ne i miris.

Lijepo su i plodne riječi čovjeka koji govori i čini ono što je rekao, baš kao što je lijep cvijet koji ima i boju i miris.

Bolja od tisuću beskorisnih riječi jedna je riječ koja donosi mir.

Cijeni čovjeka koji govori o tvojim greškama kao da ti je otkrio skriveno blago, cijeni mudraca koji ti pokazuje životne opasnosti.

Čovjeka koji može upravljati svojom ljutnjom kao što kočijaš upravlja kočijom u punoj brzini – njega ja zovem dobrim vozačem: ostali samo drže uzde.

Nadvladaj ljutnju mirnoćom; nadvladaj zlo dobrim. Nadvladaj pakost velikodušnošću, a čovjeka koji laže istinom.

Ako čovjek učini sebe tako dobrim kao što govori drugima kakvi bi trebali biti, tada on zaista može učiti druge. Samokontrola je zaista teška.

Ako jedan čovjek u borbi pobijedi tisuću i još tisuću drugih, a drugi čovjek pobijedi samoga sebe, pobjeda drugog će biti vrjednija, jer je pobjeda nad samim sobom najvrjednija od svih pobjeda; ni bogovi neba, ni demoni podzemlja ne mogu pobjedu takvog čovjeka pretvoriti u poraz.

"Uvrijedio me je, povrijedio me je, porazio me je, opljačkao me je." Ljudi koji ovako misle neće se osloboditi mržnje.

"Uvrijedio me je, povrijedio me je, porazio me je, opljačkao me je." Ljudi koji ne misle ovako oslobodit će se mržnje. ☸

AKBAR

VELIKI MIROTVORAC

Manjula Nanavati

Tijekom renesanse, dok je Europa doživljavala procvat u svim područjima znanja, u Indiji se rodio čovjek koji će kao car Hindustana usmjeriti svoje snage na ostvarenje odvažne društvene, političke i duhovne vizije: skladnog suživota različitih naroda i religija u svom carstvu. Njegovo ime bilo je Abu'l-fath Jalal-ud-din Muhammad Akbar.

Mnogo je toga dokumentirano što opravdava dodatak njegovu imenu – "Veliki". Dvorski pisari, umjetnici i pjesnici imali su zadatak da bilježe događaje iz njegova života i vladavine. Pratili su ga na ratištima, u lovu i drugdje pa je tako nastala dragocjena riznica podataka koji nam omogućuje uvid u mnoge aspekte života ovog nesvakidašnjeg čovjeka: nemilosrdnog mogulskog osvajača, brižnog i liberalnog hinduskog kralja, neškolanog, ali prosvijetljenog sufijskog mistika, velikodušnog pokrovitelja jedinstvene mješavine indoperzijske kulture, utemeljitelja revolucionarne sinkretičke religije.

Povjesničari se uglavnom slažu oko činjenica: Akbar Veliki, treći mogulski car iz loze Timura Lenka, u dalekom srodstvu s Džingis-kanom, imao je trinaest godina kada je naslijedio prijestolje od svog oca Humayuna.

Kao mladi princ, nije bio sklon knjiškom učenju pa je ostao nepismen. Umjesto da uči matematiku, povijest i filozofiju, što bi dolikovalo mogulskom princu, djetinjstvo je proveo u lovu, pripitomljavanju divljih slonova, lovu sa sokolovima i utrkama golubova. Stoga začuđuje da je kasnije kao kralj navodno nadgledao pisanje, prevođenje i ilustriranje izvanrednih djela, kao i njegovo velikodušno pokroviteljstvo umjetnika, glazbenika i pjesnika na svom dvoru. Osim toga, posjedovao je biblioteku od 24000 knjiga na hinduskom, perzijskom, grčkom, kašmirskom i arapskom jeziku, a kako je bio nepismen, čitali su mu ih njegovi dvorjani.

Do kraja 16. stoljeća Akbar je vladao nedvojbeno najvećim i najbogatijim carstvom na svijetu. Između bitaka koje su služile učvršćivanju njegova carstva koje se širilo, Akbar je uživao u spektakularnim i pompozim lovovima zvanim *qumarghas*. To je bio prikaz mogulske moći kao i način procjene borbene spremnosti lokalnih radža na njihovim matičnim teritorijima. Stoga je kao grom iz vedra neba stigla vijest da je neposredno prije ulaska na lovište, iznenada otkazao sve dogovore i zapovjedio da se nijedna životinja ili ptica ne ozlijede. To je bilo 1578. godine, kada je imao 35 godina. Dvorski

povjesničar Abu'l Fazl ibn Mubarak, autor *Akbarname*¹, nazvao je to "božanskim bljeskom svjetla". Muhammad Arif Quandahari, dvorski kroničar i autor knjige *Ta'rikh-i-Akbari*, opisuju to kao "božanski poziv", a čak je i Abdal Quadir Badauni, pjesnik, prevoditelj i pisac, za kojeg se zna da je bio kritičan prema Akbarovim religioznim pogledima, opisao to kao "stanje Božje milosti".

Središnji stup u Dvorani za privatne audijencije, *Diwan-i-Khas*.

Iz svih dobro dokumentiranih izvještaja čini se da je Akbar doživio ono što bi se moglo nazvati jednom vrstom duhovnog buđenja koje je promijenilo tijek njegove vladavine. Od tada je pozivao učenjake i mislioce svih religija i sekti u *Ibadat Khanu*, Kuću štovanja. Sufijski, sunitski i šijitski učenjaci sudjelovali su u dubokim raspravama s brahmanima, džainima, budističkim, zoroastrijskim, židovskim i kršćanskim misliocima, tako da je Akbar imao priliku procijeniti valjanost njihovih različitih uvjerenja. Zaključio je: "Istina je stanovnik svakog mjesta... Mudri ljudi mogu se naći u svim religijama, a ljudi koji žive asketskim životom te primatelji Božje objave i činitelji čuda nalaze se u svim narodima." To je postalo temelj za načela po kojima će Akbar od tada upravljati svojim carstvom; svi su ljudi mogli živjeti i štovati Boga kako su htjeli, a u svim

pravnim pitanjima ljudi svih religija bili su tretirani jednako, što je rezultiralo društvenom, kulturnom i duhovnom slobodom za koju se povjesničari slažu da je bila dotad nezabilježena.

Je li taj "bljesak uvida" o kojem govore Akbarovi dvorski kroničari bio kulminacija neprestanog ljudskog traganja za nečim uzvišenijim? Je li njegov nutarnji poriv da djetinjstvo provede u izravnom dodiru s prirodom bio motiviran nastojanjem da sam vidi i neposredno doživi život, a ne kroz teorijska znanja i formalno obrazovanje? Čini se da se to nastavilo i u odrasloj dobi jer je Henriques, isusovački svećenik koji je posjetio Akbarov dvor u Fatehpur Sikriju, napisao da se cara često moglo vidjeti kako "striže deve, teše kamen, siječe drvo ili kuje željezo, s jednakim marom kao da je zauzet vlastitim pozivom."

Što je moglo natjerati svemoćnog monarha da se bavi tim aktivnostima? Jesu li nemir i melankolija koje su njegovi životopisci zabilježili u njegovoj dvadesetoj godini bili znak duboke krize? Je li slijedom toga njegovo zadubljanje u duhovne rasprave bilo potraga za smislom? Čini se da je Akbar pronašao odgovore u načelima harmonije i jedinstva sadržanim u sufijskom učenju *Sulh-i-kul*² koja je odlučno nastojao primijeniti u sve aspekte svoje vladavine, utkivajući ih u vjersko, društveno, ekonomsko, političko i umjetničko tkivo tog vremena.

Veliki mogulski car očito je počeo oblikovati novi identitet koji je odražavao kozmopolitsku prirodu njegovih uvjerenja. Dan je započinjao hinduističkim obredom štovanja jutarnjeg Sunca. Nosio je *tilak* na čelu, *rakhi* ili zaštitnu narukvicu, i zabranjivao je klanje krava. Odredio je da se u skladu sa zoroastrijskim obredom u Fatehpur Sikriju održava sveta vatra. Pridržavao se postova prema džainističkoj i budističkoj tradiciji, ponavljao je mantrе i preispitivao svoju savjest u nastojanju da pronađe etički kodeks koji bi ga učinio boljom osobom i kraljem dostojnim svojih podanika. U pismu kralju Španjolske Filipu II. napisao je da dobri carevi moraju težiti "mogućnosti utvrđivanja istine, što je najplemenitiji cilj ljudskog intelekta".

Harmonija se također konkretno odražavala u državnim pitanjima i u raznolikosti njegovih dvorjana, čije hinduističko, muslimansko, radžputsko i iransko porijeklo nije bilo prepreka u složnom obavljanju njihovih obaveza i dužnosti. Na zaprepaštenje klerika, Akbar je ukinuo *džiziju*, porez koji su plaćali svi nemuslimani te porez koji se prikupljao na svetim hinduističkim mjestima, proglašavajući da je moralno pogrešno kažnjavati bilo koga u potrazi za božanskim

¹ Kronika Akbarove vladavine, koju je naručio sam Akbar, napisana je na perzijskom, književnom jeziku Mogula.

² Sufijsko učenje *sulh-i-kul*, "mir sa svima", isključuje svaku netrpeljivost, a u raznolikosti mnoštva vidi odraz Jednog.

svjetlom. Izgrađene su ceste s prenoćištima za odmor hodočasnika, a karavan-saraji su podignuti za smještaj i prehranu siromaha. Osim toga, zabranjen je prisilni *sati*³, dopušten ponovni brak udovica, a zakonska dob za udaju podignuta je na 16 godina za dječake, odnosno 14 za djevojčice.

U njegovoj *Maktab Khani*, Kući prijevoda, nastajao je jedinstveni niz indoperzijske književnosti; ugledni krug pisaca i teologa započeo je prevođenje *Mahabharate* i *Veda* sa sanskerta na perzijski. Akbar je vjerovao da bi "sklad bio potaknut kad bi se muslimani upoznali s tim drevnim sustavom mišljenja". Kako bi unaprijedio taj duh razumijevanja i sloge, naručio je prijevode svezaka na perzijski, arapski i grčki kako bi svi "mogli imati zadovoljstvo koristiti i tražiti božansku istinu".

Uz ove prijevode nalazile su se i raskošne ilustracije u mješavini perzijskih i indijskih stilova, koje ujedno odražavaju utjecaj zapada. Akbarova *Tasveer Khana*, Kuća umjetnosti, bila je prepuna umjetnika koji su marljivo radili na minijaturama s pigmentima načinjenim od tučenog zlata i srebra, lapis lazulija, bakra i šafrana. Kaligrafi i pisari dobili su zadatak da kopiraju sveti Kuran. Arhitektonski stil nazvan *akbari*, amalgam hinduističkih, budističkih, džainskih i islamskih obilježja, počeo je oblikovati krajolik Hindustana u obliku džamija, hramova, palača i vrtnih grobnica.

Akbar je bio toliko duboko nadahnut da pomiri razlike koje su dijelile njegovo carstvo i toliko uvjeren u zajedničku osnovu između različitih vjera, da se čak usudio predložiti novu religiju nazvanu *Din-i-Ilahi*,

koja je bila svojevrsna sinteza elemenata islama, hinduizma i zoroastrizma, ali je također uključivala načela budizma, džainizma i kršćanstva. Više od religije, bio je to osobni moralni kodeks koji se usvajao po vlastitom izboru, a koji je nastojao izgraditi bratstvo i povezati različite zajednice koje su sačinjavale njegovo carstvo.

Osvrnemo li se u prošlost, primijetiti ćemo da, kada je civilizacija u usponu, često postoji vođa čija se odvažnost i golema snaga kristaliziraju u izgradnji pogodnog okruženja, ne samo za nekolicinu, već za sve. To su nerijetko kontroverzne ličnosti jer oni veslaju protiv struje, uzburkavaju vodu oko sebe, kao što su uzburkani i unutar sebe, duboko zaranjajući kako bi pronašli svjetlo. Akbar je nedvojbeno bio izniman kralj u stalnoj uzburkanosti i zbog toga je bio i osuđivan. Islamski čistunci su ga ocrnjivali, mitovi i legende su ga obogotvorili, Bollywood ga je romantizirao, a šaljive narodne priče o Akbaru i njegovu savjetniku bramanu Birbalu su ga humanizirale.

Kako god ga se promatra, Akbar ostaje inspirativan primjer, filozof-kralj čiji je život bio obilježen iskrenom potragom za jedinstvom i harmonijom te popraćen hrabrošću da to oživotvori. Moćni monarh koji je razlučivao bitno od nebitnog, car čija je vjera u racionalno istraživanje bila jednaka njegovoj dubokoj vjeri u Boga, vladar koji je izabrao toleranciju nad predrasudama, empatiju nad ravnodušnošću i jedinstvo umjesto odvojenosti. U konačnici, vizionar iz prošlosti čiji primjer razboritosti i pomirljivosti može poslužiti današnjim ljudima za izgradnju svjetlije budućnosti. ۞

Senleskog prevela: Helena Marković

³ Indijski običaj spaljivanja udovica na pogrebnoj lomači svojih supružnika.

Jahāngīrijeva palača koju je Akbar dao sagraditi za svoga sina.

ŠTO NAM GOVORI BOL?

Doris Toić

Iako je bolest jedan od najvećih uzroka patnje, može nas motivirati da se suočimo sa sobom, preispitamo vlastiti život i krenemo u potragu za njegovim smislom. Mnoge su ljude upravo teške bolesti navele da promjene svoj život i osjećaju se življima nego ikada prije. Zašto? Zato što su odlučili na bolest gledati ne kao na zlu kob, nego kao na ono što ona uistinu jest, a to je prilika za promjenu.

Božanstvena medicina

Sve više modernih stručnjaka, kao i tradicionalna medicina, naglašavaju upravo transformacijsku ulogu bolesti. Dr. med. Petar J. Stanković u svojoj knjizi *Božanstvena medicina* kaže: *Bol, tuga, bijeda, materijalna oskudica i nesreća zapravo su pozitivni čimbenici, neophodni za usavršavanje ljudske osobnosti. U materijalnom izobilju, miru i blagostanju nikada ne možete stvoriti jake karaktere. Naprotiv, u nesreći, nevolji i opasnosti postoji neograničena mogućnost da naše "ja" dođe do svog punog izražaja.*

Ako se osvrnemo na ostavštinu brojnih drevnih filozofa koji su život shvaćali kao školu u kojoj se učimo izraziti ono najbolje od sebe, vidimo da su upravo teške situacije dobre prilike za takav iskorak. Bilo koja vrsta boli sugerira nam potrebu za nekom vrstom promjene. U slučaju zdravstvenog problema često će se među liječničkim uputama naći i savjeti za promjenom režima prehrane, kretanje i sl. No, osim usmjerenja na promjenu raznih vanjskih faktora, bilo

bi dobro proniknuti i u to koje nutarnje promjene ova bol traži od nas. Što nam bol govori? Jer, bez obzira na to što mnogi vanjski faktori neminovno utječu na nas, dr. Stanković nas podsjeća: *Najgori higijenski uvjeti nikada ne mogu imati tako kobne posljedice kao depresivno i očajno raspoloženje, pogotovo ako je u kombinaciji s drugim negativnim mislima kao što su zavist, zloba i mržnja.*

Čovjek je kompleksno biće, briga oko hrane i higijene na fizičkom planu ne bi smjela ići nauštrb brige o psihičkoj higijeni i hrani za dušu. Dr. Stanković dodaje: *Sav naš psihički nesklad u biti je produkt našeg samoljublja, taštine i pohlepe, a očituje se kao strah, zloba, mržnja, ljubomora, zavist, nesloga, nemir pa i radost. Da, i radost ulazi u tu skupinu ako je to radost u današnjem smislu riječi, tj. egoistički obojena radost... Radost, prava radost je nešto sasvim, sasvim drugo. To je zadovoljstvo koje osjećamo zbog uspjeha, zdravlja, napretka i sreće naših bližnjih... A pod bližnjima ne mislimo samo na one koji su nam bliski, nego i na one koji bi nam to trebali biti...*

Zato je put harmonizacije nešto što traje, nešto što se uči, nešto čemu, na kraju krajeva, život i služi. Stoga, prema mišljenju dr. Stankovića, to i ne možemo riješiti npr. samo promjenom prehrane. Moramo osvijestiti svoj način života. Što je to što nas zaokuplja, što želimo, čemu se nadamo, s kakvim mislima i osjećajima se družimo tijekom dana? *Stoga se glavni zadatak mora sastojati u djelovanju na naše želje, u smislu da*

one budu prirodne i normalne. Sam organizam, doveden u ispravno stanje, najbolje će osjetiti koja vrsta hrane mu odgovara i samo se time treba voditi. Kako žudnja ovisi o stanju našeg psihičkog života, mentalna hrana bit će odlučujući čimbenik u pravilnoj regulaciji tjelesne prehrane.

Ovaj nas pristup odvraća od bavljenja isključivo simptomima i usmjerava nam pažnju na razumijevanje uzroka. Okreće nas prema unutra. Prema doktoru Stankoviću, bolest je posljedica nepravilne prehrane, nepravilna prehrana je rezultat pokvarenih želja, a pokvarene želje su proizvod psihičkog nesklada koji nastaje zbog nedostatka čiste ljubavi. A ljubav je nematerijalna, neopipljiva, nemjerljiva i nedostupna eksperimentalnom znanstvenom ispitivanju, a ipak stvarna, toliko stvarna da u njeno postojanje mogu posumnjati samo oni koje nije zahvatila ili toga nisu bili svjesni. Ljubav je glavni pokretač života i ujedno neizostavni sastojak duševne hrane... I zato istinsku sreću može stvoriti samo nesebična ljubav, ljubav koja daje sve, a ne traži ništa...

Bolest kao put

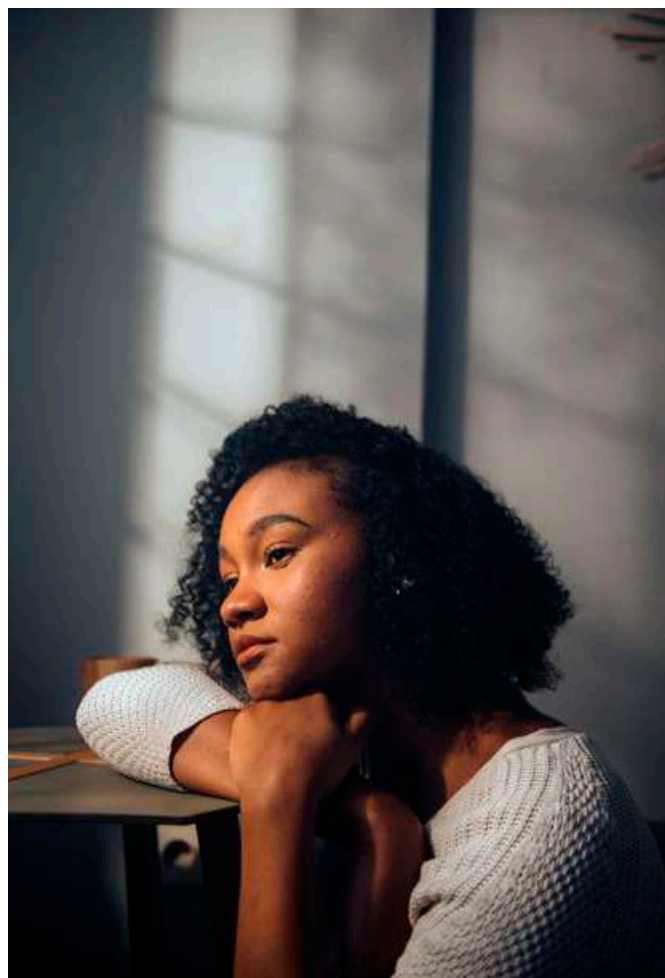
No, dokle god mislimo da smo žrtve loše sreće ili nezgodnih gena, nećemo preuzeti odgovornost za uspostavu harmonije unutar sebe. Psiholog Thorwald Dethlefsen i liječnik Ruediger Dahlke u knjizi *Bolest kao put* predstavljaju nam ideju bolesti kao pomagala u našem nutarnjem ozdravljenju: *Bolest čovjeka čini izlječivim. Bolest je točka zaokreta, na kojoj se nevolja može pretvoriti u spas. Da bi se to dogodilo, čovjek mora zaustaviti svoju borbu i umjesto toga naučiti čuti i vidjeti što mu bolest ima za reći. Pacijent mora oslušnuti vlastitu nutrinu i upustiti se u komunikaciju sa svojim simptomima ukoliko želi doznati njihovu pravu poruku... Ozdravljenje je uvijek povezano s proširenjem svijesti i sazrijevanjem.*

A sazrijevanje podrazumijeva preuzimanje odgovornosti za vlastiti život. Nadalje, Dethlefsen i Dahlke predlažu odustajanje od lova na krivce jer se vlastite odgovornosti rješavamo kroz projekciju krivnje na uzrok... Dijete, primjerice, za ostvarenje svojih problema koristi roditelje, braću, sestre i učitelje, odrasla osoba svog partnera, djecu i kolege na poslu. Vanjski uvjeti čovjeka ne čine bolesnim, ali čovjek koristi sve mogućnosti da ih stavi u službu svoje bolesti. Tek će bolesnik od stvari napraviti uzroke. Bolesnik je počinitelj i žrtva u jednoj osobi, on pati samo od vlastite nesvjesnosti. Ako skinemo odgovornost sa sebe, može nam se činiti da smo si olakšali, skidajući teški teret s

leđa. No stvar je u percepciji. Odgovornost možemo shvaćati kao teret ili kao slobodu da učinimo vlastiti izbor.

Tjelesne promjene najniža su točka ovog procesa, koji bi osvještavanjem ponovno trebao krenuti prema gore. Dethlefsen i Dahlke tako kažu da na primjer *sukob izbjegnut u psihi (sa svim bolovima i opasnostima) iznuđuje na tjelesnoj razini svoje opravdanje kao upalu, a problem infekcije ne sastoji se – kao što to vjeruju fanatici steriliteta – u postojanju uzročnika, nego u sposobnosti da se s njima živi. Već se ta tvrdnja može doslovce prenijeti na razinu svijesti, jer i ovdje nije bitno da čovjek živi u svijetu bez klica, to jest problema i konflikta, nego da je sposoban živjeti s konfliktima.*

Bolest nije kazna i život nije nemilosrdan. Ne želi da se utapamo u patnji, želi da rastemo. Suočavajući nas s određenim konfliktima, pruža nam priliku da ih nadidemo. Kako? Upravo koristeći bol koja nam može pomoći razumjeti da toliko željeni sklad ne možemo uspostaviti dok ne ostavimo neku našu slabost i ne napravimo korak prema jačanju neke naše humane kvalitete. One koja upravo vapi da sazre i podari svoje plodove. ♀

SVIBANJSKO STABLO

Brigitte Boudon

Tradicija svibanjskog stabla predstavlja obred plodnosti povezan s povratkom lišća na stabla. Tijekom mjeseca svibnja ceremonijalno se posadi jedno stablo ili se postavi stup ili jarbol koji ga predstavlja. Ovaj je običaj proširen po cijeloj Europi, a uz njega su povezani različiti nazivi: stablo veselja ili svibanjsko stablo, zeleni svibanj, svibanj, stablo ljubavi, te majban i majuš u sjevernom dijelu Hrvatske.

Kako nalaže tradicija, u noći između 30. travnja i 1. svibnja iz šume se donese stablo, najčešće breza, i posadi se ili samo postavi u središtu sela ili naselja. Tim se obredom označava prijelaz iz jedne sezone u drugu. Slavi se preporod biljnog svijeta i univerzalnog života, a cilj je stimulirati plodnosne snage zemlje. Proljetno stablo obnove postavljeno na središnjem mjestu u selu ukrašava se cvijećem i vrpčama, a oko njega se tijekom cijelog mjeseca svibnja okupljaju mještani uz ples i slavlje.

Egipatski i grčki korijeni

Simbolika svibanjskog stabla vezana je uz arhetip stabla života, stabla kao osi svijeta o čemu piše Mircea Eliade. Stablo svijeta koje pronalazimo u mnogobrojnim mitologijama upućuje na postojanje kozmičkog stabla koje povezuje različite svjetove: nebeski, zemaljski i podzemni.

U drevnom su Egiptu tijekom izuzetno važnih svetkovina mjeseca *khoiak* podizali stup *djed*. Pomoću

zavoja za mumificiranje oblikovalo bi se raskomadano Ozirisovo tijelo, a postavljanje stupa *djed* simboliziralo je božansku sposobnost regeneracije.

Izvorno je, prema egiptologu Georgesu Poseneru, stup *djed* tumačen kao stilizacija rascvjetanog stabla ili okresanog debla (za poticanje ponovnog rasta), ili svežnja zelenih stabljika (visoki snop žita), a mogao je biti i prikaz kraljeznice.

Za vrijeme Novog kraljevstva nedvojbeno je predstavljao Ozirisovu kraljeznicu. Stup je oduvijek imao značajnu ulogu u obredima plodnosti, a asimilirajući se u ozirijanski mit, simbolizira i uskrsnuće.

U drevnoj Grčkoj Menade (Bakantice kod Rimljana) izvode svibanjski ples s trakama u cilju rekonstrukcije tijela Dioniza-Zagreja koje su raskomadali Titani, što svakako podsjeća na mit o Ozirisu. Tako na grčkoj grnčariji iz 5. st. pr. Kr. nalazimo Dioniza predstavljena kao omotano i maskirano stablo, okruženo i okruženo Menadama koje omotavaju trake od lišća i cvijeća oko njegova raskomadnog tijela.

Ova tradicija stupa/jarbola i šarenih vrpce krije u sebi jako staro značenje. Jarbol, kao simbol osi svijeta, predstavlja uspravnost, nepomičnost i povezuje se s kozmičkim prostorom; vrpce i ples predstavljaju pokret, vrijeme, godišnja doba, horizontalnost. Spoj toga simbolizira živući i stalno obnavljajući prostor-vrijeme.

Stablo opleteno raznobojnim vrpcoma
Svibanjski stup ili majuš simbolički predstavlja stablo kao središte svijeta koje univerzumu daje čvrstoću i povezanost.

Male vrpce koje tvore vrh stošca predstavljaju rijeku zvijezda, nebeski svod, most ili dugu, dakle uzlazni put duše. Kruna simbolizira granicu vidljivog zvjezdanog svijeta. Velike vrpce se upliću oko i uzduž majuša izvođenjem spiralnog plesa dviju zmija, poput onog na Merkurovom kaduceju.

Taj ples s vrpcoma koje se isprepliću oko jarbola predstavlja kolo Života, cikluse godišnjih doba i sudbinu u vremenu koje protječe.

Svibanj u Provansi i Bretanji

Tradicija vezana uz svibanjsko stablo još uvijek je prisutna u mnogim dijelovima Francuske. U Provansi se i danas izvodi ples oko stupa, a naziva se i ples konopaca. Ovaj arhaičan ples povezan uz kozmičko stablo prikazuje tkanje života oko osovine svijeta koja povezuje Nebo i Zemlju. Plesači tijekom plesa upliću konopce u pletenice te ih raspliću. Ples konopaca osim u Francuskoj nalazimo i u Njemačkoj i Austriji.

U keltskoj tradiciji 1. svibnja je praznik Beltane, datum kada su Kelti izlazili iz razdoblja tame u razdoblje svjetla. To je treća od četiri velike godišnje vjerske svetkovine iz keltske prapovijesti. Vezana je za Bele-

nos, Lug i Belisamu. Glavni obred Beltane je vatra koju su palili druidi, a ljudi bi tada tjeroali stoku kroz vatru i tako štitili (imunizirali) životinje od mogućih epidemija u nadolazećoj godini.

Općenito gledajući, radi se o proslavi promjene životnog ritma, o prelasku iz zimskog na ljetni načina života koji se više odvija na otvorenom, u prirodi. Svečanost obilježava ovaj prijelaz kako fizički, tako i duhovno. Ples oko svibanjskog stupa jedna je od ključnih sastavnica svečanosti: držeći po jednu traku u ruci, sudionici plešu vrteći se oko stupa. Svibanjski stup tako postaje ogromni razboj. Uz sudjelovanje plesača, violinista, harfista, svirača frule, svečanost postaje poput prave žive slike. ♀

S francuskog prevela: Vesna Perhat

ŠIBENSKA KATEDRALA

Lada Ilić Puharić

Kad nešto iz mašte postane zbiljom, čini nam se naknadno "normalno" i "prirodno" da se sve dogodilo upravo tako kako se zbililo. Međutim, bezbroj primjera tijekom povijesti dokazuje da su konzervativne i duhovno skućene sredine odbijale kreativne projekte – na bilo kojem području – ukoliko su bili izrazito novi i nekonvencionalni. Izgradnjom Jurjeve i Nikoline katedrale Šibenčani su provjerili i ovjerili latinsku poslovicu: Audaces Fortuna Iuvat (Sreća prati hrabre).

Radovan Ivančević, *Šibenska katedrala*

Na UNESCO-ovom popisu svjetske kulturne baštine nalazi se od 2001. godine i katedrala sv. Jakova u Šibeniku, poznatija kao "šibenska katedrala".

Ime Šibenik prvi se put spominje 1066. godine u ispravi hrvatskog kralja Petra Krešimira IV. (1058. - 1074.). To je jedini veći obalni grad u Hrvatskoj koji nije utemeljen u antičko doba, već gotovo čitavo tisućljeće kasnije.

Za povijest Šibenika prijelomno je bilo 13. stoljeće tijekom kojeg se na svim planovima vodila borba kako bi Šibenik od statusa *villa* (varoš) stekao status *civitas*, tj. kako bi postao grad, što bi značilo potpunu neovisnost i slobodu koju su okolni gradovi već imali.

Djelomičnu pobjedu izvojevali su 24. studenog 1251. godine kada kralj Bela IV. potvrđuje povelju o potpunoj autonomiji Šibenika, no do potpunog statusa *civitas* bilo je potrebno zadobiti i crkvenu autonomiju. Tek je bulom pape Bonifacija VIII. Šibenik 1. svibnja 1298. godine dobio pravo na osnivanje biskupije, a time i status grada.

Od ideje do kamena temeljca

Usljedilo je stoljeće intenzivnog razvoja slobodne šibenske gradske zajednice i biskupije što početkom 15. stoljeća kulminira idejom o izgradnji nove katedrale. Postojeća crkva sv. Jakova (koja je do tada bila

korištena kao katedrala) postala je premalena i neprikladna, pa je na inicijativu biskupa Bogdana Pulšića posebni odbor građana 10. travnja 1402. godine odlučio da se izgradi nova katedrala "pro amplianda, accrescenda et augmentanda", tj. "šira, viša i veća".

Od prvotne ideje o izgradnji do početka njenog ostvarivanja proći će trideset godina. Naime, tek što su gradski oci pronašli načine financiranja i započeli s pripremom materijala, izbio je sukob s Mlečanima, stoga su Šibenčani dio građevnog kamena, pripremljenog za izgradnju katedrale, upotrijebili za utvrde. Sukob je trajao od 1409. do 1412. godine, no stanje se stabiliziralo tek za desetak godina, tako da se 1424. godine iznova počinje pripremati kamen za izgradnju katedrale.

Naposljedku, u svibnju 1430. godine, biskup Bogdan Pulšić i dva plemića Tavelića sklapaju ugovor na godinu dana s venecijanskim majstorom Francescom di Giacomom (Franom Jakovljevim) o vođenju i nadzoru gradnje nove katedrale. Pretpostavlja se da je u godinu dana Francesco di Giacomo trebao izraditi projekt i izvedbene nacрте crkve, kako bi nakon njegova odlaska graditelji i klesari mogli započeti i dovršiti gradnju.

Kamen temeljac nove katedrale, koja će se graditi čitavo stoljeće, postavljen je 9. travnja 1431. godine.

Tri faze gradnje

Prva faza gradnje trajala je od 1431. do 1441. godine kada je, prema projektu Francesca di Giacomina, na katedrali radilo više različitih majstora. Kao majstori ove faze spominju se Lorenzo Piucino i Antonio di Pier Paolo Busato iz Venecije te Andrija Budčić i Grubiša Slafčić iz Šibenika.

Nakon smrti biskupa Bogdana Pulšića 1437. godine za novog biskupa izabran je Šibenčanin Juraj Šižgorić, učeni dominikanac i profesor teologije u Bologni, koji se gradnje katedrale prihvatio s jednakim žarom kao i njegov prethodnik. Biskup Šižgorić zaslužan je za sudbonosni obrat u povijesti gradnje katedrale, prihvativši novog projektanta i protomajstora Jurja Dalmatinca.

Druga faza gradnje započela je u četvrtoj godini biskupovanja Jurja Šižgorića, kad je šibensko plemićko vijeće 23. travnja 1441. godine utvrdilo da je za gradnju potrošeno mnogo novaca, a da su počinjene greške zbog kojih je trebalo ponešto i rušiti te je formiran odbor koji je imao zadatak rješavati nastale probleme. U Veneciju je odmah poslano izaslanstvo koje je tražilo

odobrenje da se sruše kancelarije i staje u dvorištu ispred kneževe palače te da se umjesto dvorišta trasira nova ulica, što je i odobreno. Neusporedivo značajnije od samog odobrenja bilo je to što su iz Venecije doveli i novog arhitekta.

Nakon što su utvrđene greške u dotadašnjem vođenju gradnje, nadstojnici gradnje sklopili su ugovor s Jurjem Dalmatincem. Pred knezom Jakovom Donatom i Vijećem, pred općinskim izvršiteljem Nikolinićem, u prisutnosti dvaju svjedoka, sklopljen je ugovor između nadstojnika gradnje i "razborita muža, majstora Jurja, klesara, sina pokojnoga Mateja iz Zadra, stanovnika Venecije, sada prisutnog u Šibeniku". Juraj se obvezao da će, kao protomajstor gradnje katedrale sv. Jakova, voditi i nadzirati sve radove, davati "upute, naloge i mjere", ali da će i "vlastoručno raditi kao graditelj i kao klesar". Također, da će "ići u bilo koji kamenolom", izdavati naloge i upravljati radovima vađenja i klesanja kamena, utovara i istovara.

Juraj Dalmatinac vodio je izgradnju od 1441. pa do svoje smrti 1473. godine. Uz njega su kao suradnici, pomoćnici i učenici radili brojni vrsni majstori od kojih su najpoznatiji Andrija Aleši i Ivan Pribislavić. Oni će s Jurjem surađivati i na drugim projektima.

Svoj današnji izgled šibenska katedrala može zahvaliti upravo Jurju Dalmatincu. Svojim novim projektom uveo je niz noviteta koji su ovu katedralu u nekoliko aspekata učinili jedinstvenom u odnosu na druge europske katedrale i kršćanske crkve. Spomenut ćemo samo najbitnije.

Osobitosti Jurjeva projekta

Šibenska katedrala je trobrodna bazilika dimenzija 38 x 14 m, s najvišom visinskom kotom od 38 m u vrhu kupole. Izgrađena je isključivo od kamena, dok su sve ostale kamene crkve redovito zidane korištenjem žbuke, najčešće s drvenom krovnom konstrukcijom, s pokrovom od crjepova, a ponekad i od olovnih ploča. Za šibensku je katedralu Juraj koristio brački vapnenac iz kamenoloma na sjevernom dijelu otoka, u području Veselje, gdje je vađen još od antike, a zbog svoje kvalitete i ljepote često se naziva i "brački mramor".

Nadalje, šibenska katedrala jedina je građevina

u Europi prije 19. stoljeća (kad je počelo korištenje metalnih konstrukcija i armiranog betona) na kojoj zidovi apsida nisu načinjeni od elemenata međusobno povezanih žbukom, nego su sastavljeni originalnom metodom montaže velikih kamenih ploča, klesanih "po mjeri", profiliranih precizno po nacrtima i spojenih međusobno tako da stepenasti usjek jedne naliježe na susjednu "na preklop" ili tako da istaknuti brid jedne ploče ulazi u žlijeb susjedne, "na utor i pero", što se inače redovito primjenjuje u drvodjelstvu. Osim ploča, korišteni su i veliki kameni pilastri i rebra ili pojasnice uklopljene na isti način u statički savršeno strukturiran tektonski sustav.

Jedinstvo građe i montažna gradnja omogućili su da volumen građevine izvana u potpunosti odgovara obliku unutrašnjeg prostora; prostor i njegov "plasti" – kamena ovojnica – identični su. Veličina i oblik obliha krovova u potpunosti odgovaraju oblim svodovima crkve, što nije slučaj kod sličnih građevina.

Kao rezultat ovakvog načina gradnje ostvarena je i funkcionalna trolisna fasada. Naime, trolisni zabat s obrisom polukruga u sredini poduprtog s dva četvrt kruga originalno je ostvarenje renesanse, i mogli bismo reći, "zaštitni znak" ranorenesansne sakralne arhitekture. No, ova je crkva prva i jedina kod koje ovakav

trolisni oblik proizlazi iz presjeka, odnosno rasporeda svodova iznad njezina tri broda, dok je kod svih ostalih trolisni oblik neka vrsta kulise koja ne slijedi stvarni prostorni oblik građevine.

Šibenska katedrala značajna je i po nizu inovacija na polju ikonografije, kao što je glasoviti niz od sedamdeset i četiri skulpture različitih glava na vijencu triju apsida. Promatrajući čovjeka kroz prizmu nove humanističke filozofije, Juraj Dalmatinac je crkvenoj ikonografiji pretpostavio čovjeka. Naime, ovaj niz glava najbrojnija je i najkvalitetnija galerija portreta izložena kao javni spomenik profane skulpture na jednom sakralnom spomeniku u Europi, te na taj način predstavlja svojevrsni trijumf humanizma europske rane renesanse. Zanimljivo je što glave nemaju oznaka časti, imena ni zanimanja pa tako ne znamo radi li se o darovateljima, plemićima, mučenicima, svecima ili prolaznicima.

Završetak gradnje

Nakon smrti Jurja Dalmatinca 1473. godine nastupa treća faza gradnje. Projekt izgradnje preuzima Nikola Ivanov Firentinac koji će ostati vjeran Jurjevom projektu i planu. Radit će sve do svoje smrti 1505. godine i izgraditi svodove brodova i transepta te kupolu.

No, ni nakon smrti Nikole Firentinca katedrala neće biti dovršena još sljedeća tri desetljeća. Pročelje i veliku rozetu klesat će Bartolomej i Jakov da Mestre (1528. - 1531.), a malu rozetu sred polukružnog zabata izradit će Ivan Mestičević iz Zadra (1536.). Kronike bilježe da su radovi na katedrali završeni 3. prosinca 1536. godine. Međutim, još će se uređivati iznutra da bi konačno bila posvećena 1555. godine.

Umjetnička vrijednost

Po umjetničkoj vrijednosti šibenska katedrala jedna je od najvrjednijih u europskom kontekstu i najznačajniji je arhitektonski spomenik renesanse u Hrvatskoj. Građena je u kasnogotičko-renesansnom stilu. Kasnogotičkom stilu pripada dio spomenika izgrađen u prvom desetljeću gradnje, dok dijelovi nastali u doba Jurja Dalmatinca i Nikole Firentinca nose izrazito renesansno obilježje. I ovdje se ističe poseban doprinos Jurja Dalmatinca. U petom desetljeću 15. stoljeća – kad nigdje u Europi izvan Italije nema renesansnih zdanja – Juraj primjenjuje i uvodi u Dalmaciju pet važnih renesansnih motiva: polukružni luk, kaneliranu nišu i kanelirani pilastar, užlijebljenu školjku i lovor-vijenac.

Osim toga, Juraj Dalmatinac prvi je arhitekt u Europi koji je primijenio geometrijsku perspektivu u arhitekturi, oblikujući plitke užlijebljene niše na apsidadama šibenske katedrale tako da izgledaju kao da su polukružne. Geometrijska perspektiva otkrivena je nekih dvadesetak godina ranije, a do tada se primjenjivala jedino u slikarstvu.

Stoljetna priča o izgradnji šibenske katedrale još jednom podsjeća što je sve potrebno da bi jedno djelo ljudskih ruku postalo istinsko kulturno ostvarenje koje svojom vrijednošću nadilazi trenutne potrebe vremena te na taj način biva utkano u mozaik kulturne baštine koju nasljeđuju buduća stoljeća i generacije. 🏛️

***Miris cvijeća ne doseže
daleko, čak ni miris ruže
ili sandalovog drveta;
ali miris dobrote doseže
nebesa, jer je najviši
miris među bogovima.***

Dhammapada